

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: عوامل بی حیایی از منظر قرآن

استاد راهنما: آمنه جراره

(مدرس حوزه علمیه نرجسیه رودان

دانش آموخته سطح ۳ جامعه الزهرا سلام الله علیها قم

(m.jarareh۱۱۳@gmail.com)

محققان: مریم سهرابی، فاطمه زهرا کریمی، فاطمه سالاری

مدرسه علمیه نرجسیه (سلام الله علیها) استان هرمزگان، شهرستان رودان

چکیده

در متون دینی، حیا در نظام تربیتی انسان از جایگاه مقدسی برخوردار است. حیا یک امر فطری و در راس مکارم اخلاق قرار دارد. برای همین حیا، طبق فرمایش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم همه دین است. باتوجه به معنای حیا، بی حیایی در علم اخلاق یعنی وقاحت و پررویی و بی شرمی و هنگامی که حیا از بین می رود. به این فرد بی حیا می گویند. بی حیایی آفتی است که مانع رشد و کمال انسان می شود و فرد را به ورطه سقوط هدایت می کند. برای رهایی از این رذیله اخلاقی باید عواملی که سبب از بین رفتن حیا می شود را بدانیم تا از آن دوری کنیم.

ضعف ایمان و عدم توجه به دستورات الهی، عدم رعایت حجاب، همچنین، رسانه ها و فرهنگ های بیگانه که ارزش های اسلامی را تضعیف می کنند، از جمله عوامل بی حیایی محسوب می شوند. در این نوشتار سعی داریم با بررسی متون دینی به این عوامل بی حیا اشاره نماییم.

با بررسی کلام خداوند تبارک و تعالی در قرآن کریم و روایات امامان معصوم بنا داریم زمینه سازهای بی حیایی رو مشخص کنیم تا در ابتدا افراد و خانواده ها و نهاد های اجتماعی که مسئول فرهنگ جامعه هستند با توجه به این عوامل مشکل افزایش گناهان در جامعه را حل کنند و از شیوع بیشتر بی حیایی جلوگیری شود.

تحقیق پیش رو عوامل بی حیایی در جامعه اسلامی را از منظر آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیه السلام مورد بررسی قرار داده است و به روش کتابخانه ای و توصیفی است.

با بررسی های انجام شده یافتیم که عوامل بی حیایی به دو دسته بیرونی و درونی تقسیم می شوند. عوامل درونی بی حیایی غفلت از یاد خداوند است که باعث ضعف ایمان و ضعیف شدن باورها و اعتقادات است و این مسئله باعث غلبه نفس اماره بر انسان می شود. رهبر معظم انقلاب اسلامی اینگونه بیان کردن که در اسلام، نقطه ی اصلی و محوری برای اصلاح عالم، اصلاح نفس انسانی است. و اگر نفس اصلاح نشود قبح و زشتی گناهان از بین رفته و باعث بی حیایی می شود.

در توضیح عوامل بیرونی بی حیایی باید گفت که اگر فرد آموزش های دینی لازم که در رأس آن خداشناسی است را نبیند از محیط ناسالم که گناه در آن زیاد است و رسانه هایی که مروج عقاید غربی و ضد دین اسلام هستند دوری نمی کند و دچار بی حیایی می شود.

کلید واژه ها: بی حیایی، عوامل، قرآن.

در متون دینی، حیا در نظام تربیتی انسان از جایگاه مقدسی برخوردار است. حیا یک امر فطری است و در راس مکارم اخلاق قرار دارد. برای همین حیا، طبق فرمایش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم همه دین است.

با توجه به معنای حیا، بی حیایی در علم اخلاق یعنی وقاحت و پرویی و بی شرمی و هنگامی که حیا از بین می‌رود، به این فرد بی حیا می‌گویند. بی حیایی آفتی است که مانع رشد و کمال انسان می‌شود و فرد را به ورطه سقوط هدایت می‌کند. برای رهایی از این رذیله اخلاقی باید عواملی که سبب از بین رفتن حیا می‌شود را بدانیم تا از آن دوری کنیم.

ضعف ایمان و عدم توجه به دستورات الهی، عدم رعایت حجاب، همچنین، رسانه‌ها و فرهنگ‌های بیگانه که ارزش‌های اسلامی را تضعیف می‌کنند، از جمله عوامل بی‌حیایی محسوب می‌شوند. در این نوشتار سعی داریم با بررسی متون دینی به این عوامل بی‌حیایی اشاره نماییم.

با گسترش سبک زندگی غربی در جامعه ما شاهد افزایش گناه در سطح جامعه خود هستیم و لازم است برای جلوگیری از بدتر شدن وضع اجتماع راه حل‌هایی برای کاهش گناهان پیدا کنیم. از آنجایی که ارتکاب گناه ناشی از نبود حیا در انسان هاست باید عوامل رواج بی‌حیایی را شناسایی و در صدد حل مشکل برآییم.

در قرآن کریم در داستان آدم و حوا علیه السلام بعد از خوردن از میوه ممنوعه لباسی که شرمگاه آنها رو پوشانده بود از بین رفت و با برگ درختان عورت خود را پوشاندن با اینکه در آنجا کسی حضور نداشت پس مشخص است حیا در آن زمان هم بوده و یک مسئله فطری است. در این موضوع تحقیقات بسیاری انجام گرفته مثل کتاب قرآن کتاب اخلاق ۱ محمد تقی سبحانی نیا یا مقاله (دانش نامه علوم قرآن و حدیث) علل و آثار کاهش حیا و افزایش بی‌حیایی و راه کارهای برون رفت از این وضعیت از سید علی قاسمی شهری پاییز زمستان ۱۳۹۵. ولی هیچ کدام به طور خاص عوامل بی‌حیایی رو از منظر هم قرآن و هم روایات بررسی نکرده اند.

گناه کردن به صورت علنی و صحبت کردن از گناهان دیگران باعث از بین رفتن زشتی و قبح گناهان می شود و همچنین بر حرفی چشم چرانی و شرابخواری که ناشی از اعتقادات ضعیف افراد است باعث رواج بی حیایی در سطح جامعه می شود.

در تحقیق سعی شده عوامل درونی و بیرونی که باعث رواج بی حیایی در جامعه می شود بیان شود.

۱. مفهوم شناسی

بی حیایی واژه کلیدی این تحقیق است به همین دلیل مباحث این قسمت با تبیین مفهوم بی حیایی آغاز می شود.

۱-۱- مفهوم لغوی بی حیایی

بی حیایی از ریشه «حیاء» گرفته شده است. در زبان عربی، «حیاء» به معنای شرم و خجالت است و «بی حیایی» به معنای عدم وجود شرم و خجالت می باشد. (راغب اصفهانی، ۱۳۸۳ ه، ش، ج ۱، ص ۵۷۴)، (مصطفوی، ۱۳۶۸ ه ش، ج ۲، ص ۳۳۵)

۱-۲- مفهوم اصطلاحی بی حیایی

بی حیایی به معنای انجام اعمال و رفتارهایی است که با اصول و ارزش های اخلاقی و دینی منافات دارد و فرد بدون احساس شرم و خجالت مرتکب آن ها می شود. (پسندیده، ۱۳۸۳، ص ۳۶۳)

با بررسی انجام شده در متون دینی دریافتیم که عوامل بی حیایی در قرآن به دو دسته عوامل درونی و بیرونی تقسیم می شود. در ابتدا به مباحث عوامل درونی بی حیایی و سپس به عوامل بیرونی آن می پردازیم.

۲. عوامل درونی بی حیایی

عوامل درونی ویژگی ها و خصوصیتی که در وجود هر فرد هست و بر رفتار و عملکرد او اثر می گذارد مثل باورها و اعتقادات و احساسات و نیاز ها که این عوامل می تواند مثبت یا منفی باشد.

یکی از عواملی که باعث می شود فرد دچار بی حیایی شود مسئله ضعیف بودن ایمان فرد است.

در قرآن کریم آیه ۱۲۴ سوره مبارکه توبه خداوند می فرماید: «وَإِذَا مَا أَنْزَلْنَا سُورَةً فَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ أَيْكُمُ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيْمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ» (و هنگامی که سوره ای نازل شود، برخی از منافقان به اهل ایمان گویند: این سوره، ایمان کدام یک از شما را افزود؟ ولی کسانی که ایمان آورده اند این سوره بر ایمانشان افزود، و آنان [از نزول این سوره] شادمان می شوند).

علامه طباطبایی ذیل این آیه نکات بسیار ظریفی درباره نقش ضعف ایمان در بی حیایی بیان کردند. ایشان می فرمایند: نزول سوره های قرآن و پیام های الهی باعث افزایش ایمان و پایداری بیشتر مؤمنان می شود. افرادی که ایمان ضعیفی دارند، ممکن است نتوانند از این پیام ها بهره برداری کنند و حتی دچار شک و تردید شوند. ضعف ایمان باعث می شود که افراد به راحتی تحت تأثیر محیط های ناپسند و بی حیایی قرار گیرند و نتوانند از این تأثیرات منفی جلوگیری کنند. (طباطبایی، ۱۳۸۷، ج ۱۰، ص ۱۸۷).

اهل بیت علیه السلام در سخنان خود به رابطه ایمان و حیا اشاره کرده اند.

امام محمد باقر (علیه السلام) می فرماید: «الْحَيَاءُ وَالْإِيْمَانُ مَقْرُونَانِ فِي قَرْنٍ وَاحِدٍ فَإِذَا ذَهَبَ أَحَدُهُمَا تَبِعَهُ صَاحِبُهُ»، حیا و ایمان هر دو به یک ریسمان بسته اند، یکی از آن دو چون برود دیگری نیز به دنبال آن خواهد رفت. (خوانساری، ۱۳۶۶، ج ۲، ص ۴۷)

امام جعفر صادق (علیه السلام): «لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا حَيَاءَ لَهُ»، کسی که حیا ندارد ایمان ندارد. (کلینی، ۱۳۹۹، ج ۳، ص ۲۲۴)

ایمان و حیا رابطه مستقیمی با هم دارند. فرد مؤمن به دلیل باور به خداوند و معاد، احساس مسئولیت می کند و از انجام اعمال ناپسند و گناه خودداری می کند. این حس مسئولیت و احترام به دستورات الهی، منجر به تقویت حیا

این دو آیه به خوبی نشان می‌دهند که دانش و آموزش دینی نقش مهمی در تقویت ایمان و تقوا دارند و عدم این آموزش می‌تواند منجر به رفتارهای ناپسند و بی‌حیایی شود.

در روایات هم به این موضوع اشاره شده است.

پیامبر صلی الله علیه و آله : «خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْعِلْمِ وَ شَرُّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْجَهْلِ»، خیر دنیا و آخرت با دانش و شر دنیا و آخرت با نادانی است. (مجلسی، ۱۴۰۳ه، ق، ج ۱، ص ۲۰۴)

کسانی که از اعتقاد به خدا و سرای ابدی و معنویت تهی می‌شوند عوارض محرومیت‌های فراوانی حتی در همین حیات دنیوی پیدا می‌کنند که از آن جمله بی‌حیا شدن است و بنابر فرمایش امام صادق علیه السلام: ایمان ندارد کسی که حیا ندارد. (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۰۶)

کما آنکه در فرهنگ غربی با ضعیف شدن جایگاه دین حیا از آن جامعه رخت بر بسته است. (بانکی پور، ۱۳۹۱، ص ۱۱۴)

برای مقابله با بی‌حیایی، ترویج و تقویت آموزش‌های دینی و اخلاقی از سنین پایین و در تمامی مراحل زندگی افراد ضروری است.

نتیجه گیری

از یافته های تحقیق این است که عوامل بی حیایی از منظر قرآن کریم به دو دسته عوامل درونی و عوامل بیرونی تقسیم می شود. عوامل درونی که ضعف ایمان و غفلت از یاد خداوند و نفس اماره است. هر کدام بر ترویج بی حیایی اثرگذار هستند. کاهش ایمان باعث افزایش بی حیایی می شود یا غفلت از یاد خدا عامل به انحراف کشیده شدن انسان ها و افزایش گناه و اخلاق ناپسند می شود که بی حیایی هم یکی از اخلاقیات ناپسند هست. نفس اماره که خود میل به بدی و گناه دارد اگر کنترل و اصلاح نشود باعث می شود افراد طبق میل نفس اماره خود عمل کرده و شهوت رانی و گناه و بی حیایی افزایش یابد پس طبق سخن رهبر معظم انقلاب در اسلام نقطه محوری و اصلی برای اصلاح عالم و دوری از گناهان و اخلاق ناپسند اصلاح نفس انسانی است.

عوامل بیرونی که باعث ایجاد بی حیایی می شود شامل محیط ناسالم و رسانه نامناسب و عدم آموزش دینی می شوند. در دنیای اطراف ما عواملی مثل دوستان و خانواده که بیشترین ارتباط رو باهم دارند بر هم اثرگذار هستند و توجه به همنشین خوب بسیار تأکید شده است. پس ارتباط با افرادی که اهل گناه و اخلاق ناپسند مثل بی حیایی می باشند باعث افزایش بی حیایی در سطح جامعه می شوند.

رسانه های نامناسب به طور مستقیم یا غیر مستقیم در ترویج بی حیایی اثرگذار هستند و در قرآن کریم خداوند متعال در مورد کسانی که دوست دارند گناهان در جامعه اسلامی افزایش یابد میفرماید به عذاب دردناک در دنیا و آخرت دچار خواهند شد. پس باید از تماشای برنامه های رسانه هایی که با هدف افزایش گناه و بی حیایی و تضعیف ایمان جامعه اسلامی ایجاد شده اند اجتناب کنند تا فریب آن را نخورند.

و عامل دیگر که عدم آموزش دینی است در قرآن کریم تأکید شده که فردی که اهل علم است و به آن عمل می‌کند از خدا می‌ترسد و از گناه دوری می‌کند و کسی که می‌داند با کسی نمی‌داند برابر نیستند پس عدم آگاهی از دین و احکام اسلامی باعث افزایش اخلاق ناپسند و بی‌حیایی در سطح جامعه می‌شود. پس لازم است انسان از دوران کودکی دنبال کسب علم دین و آگاهی از احکام اسلامی باشد تا بتواند خود را از گناه و بی‌حیایی حفظ کند.

فهرست منابع

- ۱- * قرآن کریم
- ۲- آقا جمال خوانساری، محمد بن حسین، شرح آقا جمال خوانساری بر غررالحکم و دررالکلم، محقق / مصحح: حسینی ارموی محدث، تهران، چاپ چهاردهم، ناشر: دانشگاه تهران، سال چاپ ۱۳۶۶ ش.
- ۳- آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، ج ۱، قم، دارالکتاب السلامیه، ۱۳۶۸ ش.
- ۴- بانکی پور فرد، امیر حسین، حیا، چاپ چهاردهم، ناشر: حدیث راه عشق، سال ۱۳۹۱.
- ۵- پسندیده، عباس، پژوهشی در فرهنگ حیا، ناشر قم دارالحدیث، چاپ سوم، ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۶- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، ج ۱، ترجمه و تحقیق: غلامرضا خسروی حسینی، ناشر: تهران المکتبه المرتضویه لاحیا آثار جعفریه، چاپ سوم، سال ۱۳۸۳.
- ۷- رضی، شریف، مترجم محمد دشتی، ترجمه نهج البلاغه، ناشر: محمد امین، چاپ دوم، سال ۱۳۹۴.
- ۸- سعیدی پور، اسماعیل، فرزند من و رسانه، مشخصات نشر: تهران: ریاست جمهوری، مرکز امور زنان و خانواده، چاپ اول، سال ۱۳۸۷.
- ۹- شیخ طوسی، محمد بن حسن، الامالی، قم، دارالثقافه، ۱۴۱۴ ه. ق.

- ۱۰- طباطبایی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه: سید محمد باقر موسوی همدانی، ج ۱۷، ۱۱، ۱۰، ۹، ۴، چاپ ۲۶، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، سال ۱۳۸۷.
- ۱۱- عباسی ولدی، محسن، بشقاب‌های سفره پشت بامان، قم، آیین فطرت، سال ۱۳۹۶.
- ۱۲- علی بابایی، احمد، برگزیده تفسیر نمونه، ج ۴، چاپ هفتم، تهران، دارالکتاب السلامیه، ۱۳۸۸.
- ۱۳- فروهر، محمد، سید امیر سخاوتیان و هادی عجمی، رسانه و فضای مجازی، تهران، موسسه فرهنگی، انتشاراتی ستاد اقامه نماز، چاپ اول، سال ۱۳۹۶.
- ۱۴- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه: سید علی مرتضوی، ج ۴، چاپ هشتم، انتشارات سرور، سال ۱۳۹۹ ه، ش.
- ۱۵- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، محقق و مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی محمد، ج ۲، تهران، انتشارات دارالحکمیة الاسلامیة، سال ۱۴۰۷ ق.
- ۱۶- قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۷، ۶، چاپ یازدهم، ناشر مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، تهران، سال ۱۳۸۳ ه ش.
- ۱۷- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۱، ۱۰۱، انتشارات دار احیاء التراث العربی _ بیروت _ لبنان، ۱۴۰۳ ه ق.
- ۱۸- مطهری، مرتضی، حکمتها و اندرزها، چاپ ششم، ناشر: انتشارات صدرا، تهران، سال ۱۴۰۱ ه ش.
- ۱۹- ---، ---، ترجمه مصباح الشریعه منسوب به جعفر بن محمد علیه السلام، ج ۱، چاپ اول، تهران، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، سال ۱۳۶۰ ش.
- ۲۰- مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۲، چاپ اول، تهران، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سال چاپ ۱۳۶۸ ش.

۲۱- مکارم شیرازی و همکاران، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۶، چاپ شانزدهم، ناشر: دارالکتب الاسلامیه،

تهران، سال ۱۳۷۸ ه، ش.

۲۲- همان، _، _، برگزیده تفسیر نمونه، جلد ۴، تهران، دارالکتب الاسلامیه، سال ۱۳۸۸

۲۳- سایت khamenei.ir